

Marian Mychra

Stałe lub czasowe pozbawienie prawa noszenia szat duchownych

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 3/1-2, 289-297

1960

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

STAŁE LUB CZASOWE POZBAWIENIE PRAWA NOSZENIA SZAT DUCHOWNYCH

Do najsurowszych kar odwetowych, jakie wymienia Kodeks prawa kanonicznego w kanonie 2298, zaliczyć należy: depozycję, degradację, stałe lub czasowe pozbawienie prawa noszenia szat duchownych. Zgodnie z kanonem 2298 wymienione kary można stosować wyłącznie tylko do duchownych.

Kanon 2298. „Poenae vindicativae quae clericis tantum applicantur, sunt:...

9-o Privatio ad tempus habitus ecclesiastici;

10-o Depositio;

11-o Privatio perpetua habitus ecclesiastici;

12-o Degradatio”.

I. Pozbawienie prawa noszenia szat duchownych

1. Czasowe pozbawienie prawa noszenia szat duchownych

Pojęcie i skutki czasowego pozbawienia prawa noszenia szat duchownych prawodawca określa w kanonie 2300.

Kan. 2300. „Si clericus gravia scandala praebeat et monitus non respiscat, nec scandalum queat aliter removeri, potest interim privari iure deferendi habitum ecclesiasticum; quae privatio, dum perdurat, secumfert prohibitionem exercendi ministeria quaevis ecclesiastica et privationem privilegiorum clericalium”.

1. Pojęcie.

Czasowe pozbawienie prawa noszenia szat duchownych może mieć zastosowanie, jeżeli duchowny daje wielkie zgorszenie i mimo upomnienia nie poprawia się, zgorszeniu zaś nie można zapobiec w inny sposób. Pozbawienie to pociąga za sobą, na czas trwania, zakaz spełniania jakichkolwiek funkcji duchownych oraz utratę przywilejów stanu duchownego (kan. 2300).

Kara ta jest nową, przynajmniej w tym ujęciu, jakie jej nadaje Kodeks prawa kanonicznego. Zalicza się ją do jednej z cięższych sankcji karnych wymierzanych duchownym, ze względu na skutki wyżej wymienione.

Przez wyrażenie „*ministeria ecclesiastica*” należy rozumieć nie tylko czynności wymagające władzy święceń lub jurysdykcji, ale wszelkie inne funkcje spełniane przez duchownych i im zastrzeżone. Przywilejami, które traci duchowny, są przede wszystkim „*privilegium fori et canonis*”, skazany nie traci jednak urzędu¹.

Zakaz wykonywania jakichkolwiek funkcji duchownych w zasadzie nie powoduje nieważności tych, gdyby wbrew prawu, wykonane one zostały przez duchownego ukaranego powyższą karą².

¹ Por. Vermeersch-Creusen, *Epitome juris canonici*, ed. 6, Mechliniae-Romae 1946, III, 303, n. 497;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, ed. 2, Romae 1951, 387, n. 349;

Torquebiau, Naz, Clercq, Jombart *Traité de droit canonique*, ed. 2, Paris 1954, IV, 689. n. 1110.

² Por. Coronata M. C. A., *Institutiones iuris canonici*, ed. 4, Taurini-Romae 1955, IV, 277, n. 1832;

Berutti Ch., *Institutiones iuris canonici*, VI, *De delictis et poenis*, Taurini-Romae 1938, 232, n. 89;

Eichmann E., *Das Strafrecht des Codex juris canonici*, Paderborn 1920, 119;

Sole J., *De delictis et poenis*, Romae 1920, 202, n. 285;

Augustine Ch., *A Commentary on the new Code of canon law*, London 1922, VIII, 259.

2. W y m i a r

Kara ta może być wymierzona przy zaistnieniu warunków wymaganych przez prawodawcę w kan. 2300. Są nimi: 1) wielkie zgorwienie wywołane postępowaniem duchownego; 2) bezskuteczne upomnienie duchownego z zagrożeniem powyższą karą (2222 § 1), 3) konieczność wymiaru tejże kary, jako jedynego środka do usunięcia zgorwienia, np. nie można usunąć tegoż za pomocą suspensy (kan. 2300).

Kara ta służy do ściągania przestępstw popełnionych przez duchownych święceń wyższych. Do takiego wniosku upoważnia nas kanon 211 § 2, w myśl którego, w wypadku gdy duchowny święceń mniejszych wywołuje zgorwienie swym zachowaniem, wówczas ordynariusz w postępowaniu karno-administracyjnym (dekretem) może go wykluczyć ze stanu duchownego i przenieść do stanu świeckiego.³

Kanon 211 § 2. „*Clericus minor ad statum laicalem regreditur, non solum ipso facto ob causas in iure descriptas, sed etiam sua ipsius voluntate, praemonito loci Ordinario, aut eiusdem Ordinarii decreto iusta de causa lato, si nempe Ordinarius, omnibus perpensis, prudenter iudicaverit clericum non posse cum decore status clericalis ad ordines sacros promoveri*”.⁴

³ Por. Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 388, 389, n. 349; Berutti Ch., *Institutiones iuris canonici*, VI, 232, n. 89; Sole J., *De delictis et poenis*, 202, n. 285; Coronata M. C. A., *Institutiones iuris canonici*, IV, 277, n. 1832; Pellé P., *Le droit penal de l'Eglise*. Paris 1939, 179.

⁴ Duchowny święceń niższych przechodzi w stan świecki: a) z mocy samego prawa z powodów przewidzianych w prawie, jakimi są:

1. Zawarcie związku małżeńskiego. kan. 132 § 2; *Clerici minores possunt quidem nuptias inire, sed, nisi matrimonium fuerit nullum vi aut metu eisdem incusso, ipso iure e statu clericali decidunt*”;

2. Bezprawne porzucenie ubioru duchownego oraz zaniechanie noszenia tonsury.

Kan. 136 § 3. „*Clerici minores, qui propria auctoritate sine legitima causa habitum ecclesiasticum et tonsuram dimiserint, nec, ab Ord-*

nario moniti, sese intra mensem emendaverint, ipso iure e statu clericali decidunt”.

Kan. 2379. „Clerici, contra praescriptum can. 136, habitum ecclesiasticum et tonsuram clericalem non gestantes, graviter moneantur; transacto inutiliter mense a monitione, quod ad clericos minores attinet, servetur praescriptum eiusdem can. 136, § 3...”

3. Dobrowolne i bezprawne zaciągnięcie się do wojska.

Kan. 141 § 2. „Clericus minor qui contra praescriptum § 1 sponte sua militiae nomem dederit, ipso iure e statu clericali decedit”.

4. Wydalenie z zakonu duchownego święceń mniejszych.

Kan. 648. „...clericus autem in minoribus ordinibus constitutus eo ipso redactus est in statum laicalem”.

Kan. 669 § 2. „Si clericus est minoribus ordinibus constitutus, eo ipso reducitur ad statum laicalem”.

5. a) Degradację. Kan. 2305 § 1. „Degradatio in se continet depositionem, perpetuam privationem habitus ecclesiastici et reductionem clerici ad statum laicalem”.

b) przez dobrowolne wystąpienie po zawiadomieniu ordynariusza.

c) mocą administracyjnego zarządzenia ordynariusza (dekret) wydanego dla słusznej przyczyny, mianowicie gdy ordynariusz roztropnie sądzi, iż nie może duchownego dopuścić do wyższych święceń, bez ujmy dla stanu duchownego (kan. 211 § 2).

d) wyrokiem sądowym lub dekretem karno administracyjnym, wymierzającym karę wydalenia ze stanu duchownego, za przestępstwa w prawie przewidziane (kan. 2358, 2387).

Kan. 2358. „Clerici in minoribus ordinibus constituti, rei alicuius delicti contra sextum dotalogi praeceptum, pro gravitate culpae puniantur etiam dimissione e statu clericali, si delicti adiuncta id sua deant, praeter poenas de quibus in can. 2357, si his locus sit”.

Kan. 2387. „Religiosus clericus cuius professio ab admissum ab ipso dolum nulla fuerit declarata, si sit in minoribus ordinibus constitutus, e statu clericali abiiciatur; si in maioribus, ipso facto suspensus manet, donec Sedi Apostolicae aliter visum fuerit”.

W myśl dawnego prawa, duchowni święceń mniejszych za popełnienie przestępstwa bigami mocą samego prawa pozbawieni byli przywilejów duchownych, a w związku z tym podlegali władzy świeckiej; nie wolno im było nosić tonsury, ani szat duchownych pod sankcją anathemy. Przepis w tej materii wydał papież Grzegorz X (1271—1276), na drugim soborze Liońskim w roku 1274.

Por. Sext., I, 12, 1: „Altercationis antiquae dubium praesentis declarationis oraculo decidentis, bigamos amni privilegio clericali declaramus esse nudatos, et coercitationi fori saecularis addictos, consuetudine contraria non obstante. Ipsis quoque sub anathemate prohibemus deferre tonsuram vel habitum clericalem”.

2. Dożywotne pozbawienie prawa noszenia szat duchownych

Kanon 2304 § 1. „*Si clericus depositus non det emendationis signa et praesertim si scandalum dare pergat monitusque non resipiscat, Ordinarius potest eum perpetuo privare iure deferendi habitum ecclesiasticum.*”

§ 2. *Haec privatio secumfert privationem privilegiorum clericalium et cessationem praescripti can. 2303, § 2.*”

Kanon 2303 § 2. „*Sed hoc ultimo in casu, si clericus vere indigeat, Ordinarius pro sua caritate, quo meliore modo fieri potest, ei providere curet, ne cum dedecore status clericalis mendicare cogatur.*”

Jeżeli duchowny deponowany nie daje oznak poprawy, a zwłaszcza jeżeli nadal wywołuje zgorszenie i mimo upomnień trwa w złem, ordynariusz może go na zawsze (dożywotnio) pozbawić prawa noszenia szat duchownych:

Kara ta pociąga za sobą pozbawienie przywilejów stanu duchownego oraz wygaśnięcie przepisu kanonu 2303 § 2 (kan. 2340).

Jeżeli duchowny deponowany, wskutek utraty tytułu kanonicznego, nie ma środków utrzymania, ordynariusz powinien z łaski odpowiednio go wyposażyć, ażeby z hańbą dla stanu duchownego nie musiał żebrnąć (kan. 2303 § 2).

Papież Benedykt XIV, a za nim Wernz zaznaczają, że bezprawne porzucenie stroju duchownego, w myśl najdawniejszych ustaw kościelnych stanowiło podstawę do wydania deklaracji o utracie przywilejów duchownych. Warunkiem wydania wyroku wyjaśniającego było potrójne uprzednie upomnienie oraz stwierdzenie braku poprawy.

Por. Benedictus XIV, *De synodo dioeciesiana*, Romae 1748, lib. V, cap. 12, n. 1, 2, 3; lib. XII, 3, n. 3, 4;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 146, n. 140;

Wernz F., *Jus decretalium*, II, n. 227 sq. — de reductione clericorum ad statum laicalem.

Por. także dekret papieża Piusa IX z dnia 20 września 1860 roku, w sprawie przenoszenia duchownych święceń mniejszych do stanu świeckiego.

A. S. S., III, 433.

1. W y m i a r

Kodeks prawa kanonicznego ustanawia pomiędzy karą depozycji i degradacji, karę pozbawienia na zawsze prawa noszenia szat duchownych. Sankcja ta jest nieznaną dawnemu prawu kanonicznemu i jest jakby karą pośrednią pomiędzy obu najsurowszymi karnymi środkami odwetowymi wymierzonymi duchownym, to jest: depozycją, czyli złożeniem z urzędu i degradacją, czyli pozbawieniem stanu duchownego. Prawodawca poświęca tej karze kanon 2304 § 1, w którym podaje warunki wymiaru tejże.

W myśl kanonu 2304 § 1, sankcję karną dożywotniego pozbawienia prawa noszenia szat duchownych można zastosować tylko do duchownego skazanego uprzednio na karę depozycji i pod warunkami przewidzianymi w tymże kanonie, to jest: gdy duchowny deponowany nie daje żadnych znaków poprawy, a co więcej, mimo upomnień trwa w złym nadal i sieje zgorzenie.⁵

Wymiar kary jest fakultatywny, na co wskazuje słowo „*potest*”, użyte przez prawodawcę w kan. 2304 § 1. Ponadto jest to kara „*ferendae sententiae*”, nie jest natomiast karą „*latae sententiae*”.

Warunkami wymiaru tej kary są: 1) uprzednie skazanie na karę depozycji, 2) brak poprawy ze strony ukaranego karą depozycji, uwidaczniający się w życiu siejącym zgorzenie, 3) upomnienie (przynajmniej jedno) dokonane przez ordynariusza oraz stwierdzenie braku poprawy u deponowanego, po udzieleniu mu upomnienia. Wszystkie trzy warunki muszą być spełnione, aby można było skorzystać z powyższego środka karnego.

Wymiar tej kary zastrzeżony jest sądowi kolegialnemu z pięciu sędziów, po przeprowadzonym procesie karnym (kan. 1576

⁵ Por Sole J., *De delictis et poenis*, 204;

Berutti Ch., *Institutiones iuris canonici*, VI, 234, n. 91;

Eichmann E., *Das Strafrecht des Codex juris canonici*, 120;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 401, n. 354;

Pellé P., *Le droit penal de l'Eglise*, 180;

Vermmeersch-Creusen, *Epitome*, III, 303, n. 497.

§ 1, 2-o)⁶. W związku z powyższym nieuzasadnione jest twierdzenie M.C.A. Coronaty i sprzeczne z kan. 1576 § 1, 2-o, że do wymiaru powyższej kary Kodeks nie przewiduje specjalnego sposobu postępowania ani specjalnego trybunału. Według tego autora, ordynariusz może sam tę karę wymierzyć, po uprzednim udzieleniu upomnień, a przynajmniej jednego⁷.

Ze względu na konieczność przeprowadzenia procesu karnego i wydania wyroku, w składzie 5 sędziów (kan. 1576 § 1, 2-o), wykluczony jest wymiar tej kary w postępowaniu karno-administracyjnym (kan. 2225, 1933 § 4).⁸

Nie może być także zastosowana nagana sądowa, w miejsce procesu karnego i wymiaru tejże kary. Prawodawca, aczkolwiek wyraźnie nie wymienia tej kary w kan. 1948, 1-o, pośród kar nie zezwalających na zastosowanie nagany zamiast grożącej kary, to niemniej trzeba dojść do takiego wniosku, z uwa-

⁶ Por. Kan. 1576, § 1, *Reprobata contraria consuetudine et revocato quolibet contrario privilegio*:

2-o *Causae vero quibus agitur de delictis quae depositionis, privationis perpetuae habitus ecclesiastici, vel degradationis poenam important, reservantur tribunali quinque iudicum*".

⁷ Por. Coronata M. C. A., *Institutiones iuris canonici*, IV, 262, n. 1835: „Specialis modus procedendi aut speciale tribunal ad hanc poenam infligendam non requiritur. Ordinarius per se ipsum procedere posse videatur, praemissis tamen monitionibus aut etiam unica monitione”.

⁸ Por. Roberti F., *De delictis et poenis*, I, pars II, 292, n. 257; 298, n. 262;

Cappello F., *Irrogatio poenae per modum praecepti extra iudicium, Periodica de re morali, canonica, liturgica*, 1930 (19), 36—38;

Michiels G., *De reservatione censurae latae sententiae praecepto peculiari adnexae, Ephemerides Theol. lovan.*, 1927 (4), 191 sq.;

Noval I., *De ratione corrigendi et puniendi sive in iudicio sive extra iure Codicis J. C., Jus Pontificium*, 1922 (2), 155 sq.;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 392 — 417; 215, n. 183;

Vermeersch-Creusen, *Epitome*, III, 247, n. 415;

Coronata M. C. A., *Institutiones iuris canonici*, IV, n. 1700;

Berutti Ch., *Institutiones iuris canonici*, VI, 82—84, n. 27;

Myrcha M., *Administracyjny wymiar kar w Kościele, Polonia Sacra* 1956, Nr 1—2, 125—149.

gi na wyszczególnienie kary depozycji w tym kanonie⁹. Skoro kara depozycji nie zezwala na zamianę tejże kary, na nagane sądową, to tym bardziej — kara surowsza, jaką jest pozbawienie na zawsze prawa noszenia szat duchownych. Przyjmując inne rozwiązanie trzeba by powiedzieć, że prawodawca byłby nielogiczny, czego nam twierdzić nie wolno. Zresztą, za tym rozumowaniem przemawia i kan. 1948, 3-o, w myśl którego nagana sądowa jest wykluczona bezwzględnie, o ile ordynariusz dojdzie do wniosku, że nie wystarczy ona do naprawy zgorzenia i zadośćuczynienia sprawiedliwości. W wypadku gdy deponowany duchowny w dalszym ciągu się zgorzenie i mimo upomnień nie poprawia się, trudno przyjąć, ażeby nagana sądowa mogła być dostatecznym środkiem wymiaru sprawiedliwości i naprawy zgorzenia.

2. Skutki

O skutkach, jakie powoduje powyższa kara, jest mowa w kan. 2304 § 2. W myśl tego kanonu, duchowny deponowany i niepoprawny traci przywileje stanu duchownego oraz uprawnienia wypływające z kan. 2303 § 2, tj., że ordynariusz nie jest obowiązany do dania mu środków utrzymania. Jasnym jest, że duchowny pozbawiony dożywotnio prawa noszenia szat duchownych nie jest zwolniony z obowiązków wypływających z przyjętych święceń, a więc zachowania celibatu i odmawiania brewiarza¹⁰.

⁹ Por. Kan. 1948, „*Correptio iudicialis locum habere nequit*:

1-o *In delictis quae poenam secumferunt excommunicationis specialissimo vel speciali modo Sedi Apostolicae reservatae, aut privationis beneficii, infamiae, depositionis aut degradationis;*

2-o. *Quando agitur de ferenda sententia declaratoria poenae vindicativae vel censurae in quam quis inciderit;*

3-o. *Quando Ordinarius existimet eam non sufficere reparationi scandali et restitutioni iustitiae*”.

¹⁰ Por. Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 387, n. 348;

Sole J., *De delictis et poenis*, 204, n. 288;

Berutti Ch., *Institutiones iuris canonici*, VI, 234;

Jone H., *Commentarium in Codicem Juris Canonici*, Paderborn 1955, III, 489.

Kara ta nie pociąga za sobą wykluczenia ze stanu duchownego i tym różni się od degradacji. Od depozycji odróżnia ją to, że poza skutkami, jakie wywołuje kara depozycji, pociąga ona utratę przywilejów stanu duchownego oraz prawo do pobierania i domagania się środków utrzymania od ordynariusza, wymierzającego powyższą karę (kan. 2304 § 2, por. kan. 213 § 1, 608, 670).

Według dawnego prawa duchowni święceń wyższych, bez degradacji realnej, nie mogli być pozbawieni przywilejów stanu duchownego, a w konsekwencji noszenia szat duchownych i nie mogli być przeniesieni do stanu świeckiego.

W związku z tym przepisem prawnym pod koniec XIX i z początkiem XX wieku, w niektórych diecezjach powstał zwyczaj, mocą którego duchownemu, po wymiarze kary degradacji werbalnej lub skazaniu go na inną karę, zabraniano noszenia szat duchownych. Przyczyną tej praktyki, sprzecznej z dawnym prawem, była konieczność zapobieżenia zgorzeniu, jakie wywoływało postępowanie duchownego nie chcącego poddać się wymiarowi kary degradacji realnej, mocą której tracił dopiero prawo noszenia szat duchownych i był wykluczony ze stanu duchownego. Niedociągnięcia dawnego prawa, powstałe na skutek zmiany stosunków, w jakich znalazł się Kościół w XIX wieku, a przede wszystkim odmowy przez władzę świecką „*brachium saeculare*”, praktyka sądowa starała się uzupełnić w ten sposób, że przyznawała karom takie skutki, jakich nie przewidywało prawo, np. że duchowny, mocą degradacji werbalnej, pozbawiony był prawa noszenia szat kapłańskich. Kara pozbawienia duchownego szat duchownych okazała się praktyczna i w krajach, w których władza świecka udzielała pomocy przy egzekucji wyroków sądowych. Prawodawca kościelny wykorzystał tę okoliczność i w nowym ustawodawstwie karnym przewidział nową karę pozbawienia dożywotniego prawa noszenia szat duchownych, jako karę pośrednią między depozycją a degradacją¹¹.

¹¹ Por. Wernz F., *Jus decretalium*, Prati 1913, VI, 145, n. 140.